Nagy J. Béla 1957a. Az írásjelek alkalmazásának néhány kérdése. *Magyar Nyelvőr* 81: 407–417.
Nagy J. Béla 1957b. Helyesírásunk időszerű kérdései. *Magyar Nyelv* 53: 230–250.
Nagy J. Béla 1957c. Kétágú. *Magyar Nyelv* 53: 479–480.
Nagy J. Béla 1958. A nyelvművelő Horváth János. *Magyar Nyelv* 54: 165–175 és Nagy–Kovalovszky–Bóka–Pais 1958: 3–13.
Nagy J. Béla 1959. A Péter tyúkja. *Magyar Nyelv* 55: 263–270.
Nagy J. Béla – Kovalovszky Miklós – Bóka László – Pais Dezső 1958. *Horváth Jánosról. Méltatások – emlékezések.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 99. Budapest.
Riedl Frigyes 1889. *Arany János: Éjféli párbaj. Poetika és poetikai olvasókönyv.* Lampel Róbert (Wodianer F. és fia) cs. és kir. udvari könyvkereskedés kiadása, Budapest, 145.
Stoll Béla 1953. Szendrői hegedős-ének. *Irodalomtörténeti Közlemények* 57: 231–233.
Smirnyickij, A. I. 1950. A nyelv létezése objektív valóság. *A Nyelvtudományi Intézet Közleményei* 6/1: 20–47. Budapest, 1950. ápr. 4. (Gépelt kézirat.)
TMNy. = Balassa József – Simonyi Zsigmond, *Tüzetes magyar nyelvtan történeti alapon 1. Magyar hangtan és alaktan.* MTA, Budapest, 1895.
Tompa József 1954. Nagy J. Béla 70 éves. *Magyar Nyelv* 50: 221–223.
Zentay Botond 1940. Néhány divatos szó. *Magyarosan* 9: 148–150.

Korompay H. János
ELTE HTK Irodalomtudományi Kutatóintézet

Korompay Klára
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

SZEMLE

Аникин, Александр Евгеньевич, Русский этимологический словарь. Выпуск 1–20.

Рукописные памятники Древней Руси, [később:] Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН; Институт филологии Сибирского отделения РАН, Москва – Издательство «Нестор-История», Санкт-Петербург, 2007–2026. 368 + 336 + 328 + 344 + 344 + 368 + 352 +352 + 383 + 368 +368 + 376 + 376 +384 + 384 + 389 + 392 + 406 + 408 + 428 lap

Az orosz etimológiai szótárirodalomban hagyományosan az egyéni vállalkozások, a szerzői szótárak dominálnak. Így volt ez már a kezdetekben is (Reiff 1835–1836; Šimkevič 1842), a 19–20. század fordulója körül is, amikor az első tudományos igényű orosz etimológiai szótárak készültek (Gorjaev 1892, 1896; Preobraženskij 1910–1914; ennek utolsó, töredékes részét jó harminc évvel a szerző 1918-ban bekövetkező halála után, 1949-ben adták ki a még befejezetlen kézirat alapján), de a 20. század derekán is, amikor a szentpétervári születésű német Max (oroszul: Maksimilian Romanovič) Vasmer Németországban kiadta a máig legrészletesebb befejezett orosz etimológiai szótárt (Vasmer 1953–1958), amely nem sokkal később Oleg Trubačëv fordításában és kiegészítéseivel (Vasmer–Tr.[1], Vasmer–Tr.[2]) Oroszországban és a szláv nyelvű világ-

ban az orosz etimológia leggyakrabban idézett kézikönyvévé vált (VASMER szótárának és a korábbi orosz etimológiai szótáraknak a részletes elemzését l. KISS 1966: 326–335).

VASMER a Szovjetunió határain kívül dolgozva érthető módon nem férhetett hozzá az akkor még csak készülő nagy orosz nyelvtörténeti szótárak cédulaanyagához, ezért számos szó keltezése nála csupán hozzávetőleges lehetett és főleg az addig számára elérhető szótárak és kiadott nyelvemlékek adatain alapult. VASMER szótárának eme, főleg szótörténeti hiányosságainak a kiküszöbölésére készült már 1955-től kezdve PAVEL ČERNYCH (1993) hangsúlyozottan történeti-etimológiai szótára, amely azonban csak jóval a szerző 1970-ben bekövetkezett halála után jelenhetett meg ŽANNA VARBOT alapos szerkesztői közreműködésével és előszavával. Nem érte meg emigrációja kanadai korszakában írt angol metanyelvű orosz etimológiai szótárának befejezését VLADIMIR OREL (VLADIMIR ÈMMANUILOVIČ ORËL) sem; a 3–4. kötetet már VITALY SHEVOROSHKIN és más kollégái rendezték sajtó alá (OREL 2011). E két szótár, ha mások öntötték is végleges formába, mégiscsak eljutott az ábécé utolsó betűjéig, és nem maradt örökre torzóban, mint számos más, jobb sorsra érdemes, tudományos igényű szláv etimológiai szótár (BER., VWSS., SŁAWSKI 1952–1982; RUDNYC'KYJ 1962–1982;[1] BAŃKOWSKI 2000, 2014), amelyeknek megjelent részeit az etimológiai szakmunkák – köztük a most ismertetett etimológiai szótár is – máig rendre idézik.

Elkészült és megjelent viszont több népszerű, gyakran címében is iskolai használatra szánt rövidebb, egykötetes orosz etimológiai szótár (KrÈS.[1], KrÈS.[2]; CYGANENKO 1970; ŠANSKIJ–BOBROVA 1994 stb.). Ezek közül a KrÈS.[1] (majd javított kiadásai) hozott módszertani újítást azáltal, hogy előtérbe helyezte a szóképzési elemzést (KISS 1966: 335–336). A tudományos ismeretterjesztést szolgáló, szakirodalmi hivatkozásokat nem tartalmazó szótárak közül kiemelkedik az ÈSSJa.-munkatárs ALEKSANDR ŠAPOŠNIKOV (2010) kétkötetes, a modern orosz irodalmi szókincsre összpontosító etimológiai szótára. Rövid, de megbízható felvilágosítást kaphat az olvasó az orosz szavak eredetéről a NATALIJA ŠVEDOVA (2007) által szerkesztett egykötetes orosz értelmező szótárból is, amelyben az etimológiai utalások szerzői olyan kiváló szakemberek voltak, mint LEONID KRYSIN és a szintén az ÈSSJa. törzsgárdájához tartozó LJUBOV' KURKINA; ez a szótár mintegy a PUSZTAI FERENC szerkesztette és GERSTNER KÁROLY által tömör etimológiai utalásokkal ellátott ÉKSZ.[2] orosz pendant-jának tekinthető.

Az egyetlen nagyszabásúnak induló kollektív mű, a moszkvai Lomonoszov Egyetem etimológiai műhelyében NIKOLAJ ŠANSKIJ szerkesztésében 1963-ban indult vállalkozás (ÈSRJa.; ennek koncepciójáról, előkészületeiről és az akkor már megjelent első, az A betűvel kezdődő szavakat tartalmazó részéről l. KISS 1966: 337–338) a kezdeti nagyra-

[1] RUDNYC'KYJ etimológiai szótára ugyan látszólag eljutott az ukrán ábécé utolsó betűjéig, a második kötete (Д–Ь) azonban csak a Ж betűig (1–397) teljes, az ukrán ábécé tizedik betűjétől kezdődően hátralevő rész (401–1117), vagyis az egész szótár nagyobb része csak válogatást tartalmaz az elkészült vagy vázlatosan, gyakran kézírással fennmaradt és befotózott szócikkekből. A Д–Ь jelölés annyiban is megtévesztő, hogy mivel az ukránban Ь betűvel kezdődő szó nincs, csupán az történt, hogy a hangérték nélküli Ь-t kinevezték az ábécé utolsó betűjének (vö. 1118); a szótárt a Я kezdőbetűs szavak zárják: az utolsó címszó a *ятрівка* 'sógornő'. Az újabb, kijevi ukrán etimológiai szótár (ESUM.) A-tól Я-ig tárgyalja az ukrán szavak eredetét. – RUDNYC'KYJ szótárát az 1964-ig megjelent 1–3. füzet (А – вага) alapján ismertette KISS LAJOS (1966: 339–340).

törő tervek ellenére megfenekleni látszik: ötven év alatt jutott el tizenegy folytatásban[2] az orosz ábécé közepéig (A–H [A–N]) és 2014 óta nem jelent meg újabb darabja, noha az új (bár nem fiatal, 1949-es születésű) főszerkesztő öt évvel ezelőtt néhány mutatványt közölt a készülő következő, tizenkettedik kötetből, amely az O betűvel kezdődő címszavakat tartalmazza majd (ŽURAVLËV 2021). Ha valóban folytatódik e mű szerkesztése és kiadása, akkor nem nehéz kiszámítani, hogy a jelenlegi tempó tartása mellett még újabb ötven év kell az ábécé második feléhez tartozó kötetek megjelentetéséhez.

Ehhez képest a most ismertetendő szótár (a továbbiakban: RÈS.) perspektívái annyival jobbak, hogy befejezéséhez a jelenlegi ütem mellett mindössze negyven évre van szükség. Az első húsz kötet,[3] amely eddig megjelent (évi egy kötet, összesen 7454 oldal terjedelemben), a K betűs szavak elejéig jutott. VASMER szótárának eredeti, háromkötetes német kiadásában az első kötet az A–K, tehát „az új Vasmer" (ahogy orosz szakmai körökben a RÈS.-t bizalmasan emlegetik, vö. ANIKIN 2017) összesen körülbelül 25 000 oldalnyi várható terjedelmének mintegy egyharmada készült el. Úgy tűnik, ez a szótár anyagilag is szilárdabb háttérrel rendelkezik, mint a moszkvai egyetemi kiadvány, mert az Oroszországi Tudományos Akadémia adja ki jelentőségéhez méltó nyomdai köntösben és szerkesztési színvonalon, bár orosz viszonylatban és a nemzetközi érdeklődést is figyelembe véve minimális példányszámban (eleinte 800, újabban mindössze 300 példányban nyomják; a nagyon késleltetett internetes hozzáférés és a háborús viszonyok közepette ellehetetlenült nemzetközi könyvkereskedelem miatt az újabb kötetek beszerzése valóságos bűvészmutatványszámba megy, vagy legalábbis kollegiális segítséget igényel).

Szerzője, az 1952-ben Novoszibirszkben született és most is ott élő és alkotó ALEKSANDR EVGEN'EVIČ ANIKIN 2003-ban lett az Oroszországi Tudományos Akadémia levelező, majd 2016-ban rendes tagja. Számos jelentős etimológiai, néprajzi, sőt irodalomtudományi mű szerzője volt már a RÈS. ötletének megszületése előtt is. Megírta többek között a szibériai orosz nyelvjárások uráli, altaji és paleoszibériai jövevényszavainak, a szibériai nyelvek orosz jövevényszavainak etimológiai szótárát, és feldolgozta az orosz nyelv balti jövevényszavait.[4]

Az új orosz etimológiai szótár közvetve a VASMER-szótárból nőtt ki, ugyanis OLEG TRUBAČËV a fordításában és kiegészítéseivel megjelent orosz változat első kiadása (VASMER–TR.[1]) után is tovább dolgozott a pótlásokon és javításokon. A második orosz kiadás ugyan változatlan utánnyomásnak van jelölve a belső címlapon és a kolofonban, s ez annyiban igaz is, hogy tényleg változatlanul reprodukálja az első kiadás szövegét, ám meglehetősen eldugva ugyan – tartalomjegyzék híján sehol sem jelölve – közli TRUBAČËVnak a második orosz kiadáshoz készített rendkívül tartalmas utószavát (VASMER–TR.[2] 1:

[2] E hányatott sorsú szótár esetében menet közben változott a kiadvány tervezett szerkezete is: az 1–5. folytatás (*vypusk*, vö. német *Lieferung*) az 1. kötet, a 6–8. a 2. kötet részeként van feltüntetve, míg a 9–11. *vypusk*-nak nevezett folytatás már nincs kötetszám alá sorolva, ezért az egyszerűség kedvéért az összes megjelent *vypusk*-ot (1–11.) kötetnek számítjuk.

[3] Az oroszban itt most nyilvánvalóan csak szerénységből *vypusk;* a RÈS. esetében ezek a keménytáblás *vypusk*-ok – a fentebb említett moszkvai egyetemi kiadványtól eltérően – a kiadói szándék szerint sem állnak össze kötetekké, így a továbbiakban ezeket is köteteknek nevezzük.

[4] Rövid szakmai életrajzát és műveinek bibliográfiáját l. az Oroszországi Tudományos Akadémia Szibériai Tagozatának honlapján (https://www.philology.nsc.ru/departments/ruslang/people/anikin.php – 2026. 06. 20.)

563–573), továbbá két újonnan csatolt listát az ő további pótlásaival és korrekcióival (3: 828–831, 4: 853–861), amelyekre természetesen csak azok bukkannak rá, akik az etimológiai szótárakat nem holmi lexikonként használják, hanem olyan regényként olvassák, amelynek az utolsó lapjai a legizgalmasabbak. A kiegészítések és javítások gyűjtését TRUBAČËV továbbra is fontosnak tartotta egy esetleges későbbi bővített kiadás számára,[5] s e feladatot tőle már ANIKIN örökölte meg. E munkálatok során annyi új anyag gyűlt össze, hogy érdemesebbnek látszott új etimológiai szótárt készíteni; amint ANIKIN (2007: 11, RÈS. 1: 9) írja, „a RÈS. a VASMERhez készült kiegészítések olyan gyűjteménye, amely e kiegészítések mennyisége folytán új minőségbe csapott át".

A szócikkek felépítése a VASMER-szótár TRUBAČËV által is megtartott hagyományait követi: mindegyik alapvetően két, vizuálisan is (// jellel) elválasztott részből, a lexikaiból és az etimológiaiból áll. A címszó a standard orosz irodalmi alak (ha van ilyen, mert a szótár számos nyelvjárási és régi nyelvi szót is etimologizál), a lexikai részben az orosz adatok – történeti és nyelvjárási változatok – után || jellel elválasztva sorakoznak a rokon nyelvi adatok. Az etimológiai rész felépítésével kapcsolatban ANIKIN megjegyzi, hogy az úgynevezett internacionalizmusok kezelésében a TESz.-nek a nemzetközi szavak esetében folytatott gyakorlatát követi (1: 23). Ez az egyetlen külföldi mintára való utalás is mutatja, hogy noha a magyar nyelv szerepe az orosz szókincs eredete szempontjából meglehetősen marginális, a magyar etimológiai szakirodalom eredményeit a RÈS. nagyon is számontartja. Már az első kötet irodalomjegyzékében ott találjuk a TESz. mellett (időnként másként rövidítve) az olyan alapvetéseket, mint a FNESz. és az UEW., továbbá több akadémiai folyóiratunkat (Acta Linguistica, Acta Orientalia, Studia Slavica), a második kötettől ott szerepel a forrásokban már az EWUng. is; később gyakran idézett magyar szerző lesz még többek között MOLNÁR NÁNDOR (1985) és TAMÁS LAJOS (1966).

Feltűnően hiányzik viszont HOLLÓS ATTILÁnak az orosz szókincs magyar elemeit feldolgozó munkája (1996), noha a megjelent kötetekben több, ott részletesen elemzett és dokumentált magyar eredetű orosz szó is előfordul: *áнтал* 'egyfajta hordó' < *antal(ag)* (1: 226–227, vö. hangsúlyjelölés nélkül: *антал* HOLLÓS 1996: 14–15, más hangsúllyal: *антáл* VASMER–TR.[1–2] 1: 79; VWSS. 1: 22), *банъ* 'bán (magyarországi méltóságnév)' < *bán* (2: 182, vö. HOLLÓS 1996: 16), *басармá* szitokszó (2: 245, vö. *басама* HOLLÓS 1996: 16), *бекéш* 'kabátféle' < *Bekes* személynév (3: 56–57, vö. hangsúlyjelölés nélkül: *бекеш* HOLLÓS 1996: 17; *бекéша, бекéш* VASMER–TR. [1–2] 1: 146, *бекéша* ÈSRJa. 2: 83), *бир* I 'adóféleség (Moldvában)' < *bér* (3: 192, vö. HOLLÓS 1996: 18; VASMER–TR. [1–2] 1: 166; a magyar eredet lehetőségének említése nélkül: ÈSRJa. 2: 122–123 *бúрка* a.), *биревъ* 'bíró mint városi elöljáró' < *bíró* (3: 193, vö. HOLLÓS 1996: 18–19; VASMERnál (1: 86) eredetileg az olaszból; a magyar eredet csak TRUBAČEV kiegészítésében jelenik meg: VASMER–TR.[1–2] 1: 166), *válax* 'román ember; pásztor; herélt ló' < *valáh* (6: 19–20, a magyar közvetítés lehetőségének említése nélkül, akárcsak VASMER–TR.[1–2] 1: 269, vö. azonban HOLLÓS 1996: 19), *гайдýк* 'hajdú; parádés szolga' < *hajdú* (9: 321–323, vö. HOLLÓS 1996: 23–24; VASMER–TR.[1–2] 1: 383–384; ÈSRJa. 4: 11), *гарцевáть* II 'csatároz; lovasmutatványokat végez' < *harc* (10: 113–114, vö. HOLLÓS 1996: 24–25; a magyar eredet lehetőségének említése nélkül: *гарцовáть* VASMER–TR.[1–2] 1: 383–384, *гарцевáть* ÈSRJa. 4: 35), *гомба*

[5] A szótárnak végül csak két további, a másodikhoz képest változatlan kiadása jelent meg: a harmadik Szentpéterváron 1996-ban, a negyedik Moszkvában 2003-ban.

’vállzsinór (egyenruhán)’< *gomb* (11: 182, vö. *гомб, гомбочка* HOLLÓS 1996: 25), *гуля́ш* ’egyfajta ragu’ < *gulyás* (12: 230, vö. HOLLÓS 1996: 26; ÈSRJa. 4: 196), *гусáр* < *huszár* (12: 263–264, vö. HOLLÓS 1996: 26–28; VASMER–TR.[1–2] 1: 166; ÈSRJa. 4: 200–201), *довбиш* ’dobos’ < *dobos* (14: 111, vö. HOLLÓS 1996: 28), *долимáн, доломáн* ’különféle ruhadarabok’ < *dolmány* (14: 169–171, vö. *доломан* HOLLÓS 1996: 28–30, *доломáн* VASMER–TR.[1–2] 1: 525–526; ÈSRJa. 5: 164), *дрaбáнт* ’testőr’ (csak a *доробантъ* < *darabont* alakváltozatnál merül fel a magyar közvetítés lehetősége, 14: 283–284, vö. HOLLÓS 1996: 30; a magyar közvetítés lehetőségének említése nélkül: VASMER–TR.[1–2] 1: 533), *закаврáш* ’kézelő’ < ’karvért’ < *karvas* (17: 226, vö. *карваш* HOLLÓS 1996: 33–34; *карвáш* VASMER–TR.[1–2] 2: 196).

Ugyanakkor HOLLÓS ATTILA anyagához képest bővülést is elkönyvelhetünk, s ez majdnem minden esetben a két másik tudományos igényű modern orosz etimológiai szótárhoz (VASMER–TR.[1–2]; ÈSRJa.) képest is többlet a magyar vonatkozás akár helyeslő, akár cáfoló említését illetően.

Ezek közül az első az *астóна* ’feleség’; ez a szó az orosz házaló vándorkereskedők *(afenja ~ ofenja)* orosz grammatikájú, de a legkülönbözőbb nyelvek lexikális elemeiből összerakott titkos nyelvében (*afenskij ~ ofenskij jazyk* – ebből alakult ki később az orosz bűnözői zsargon, a *fenja*) fordul(t) elő (DAL’[2] 1: 30) és minden bizonnyal a magyar *asszony* szóból származik (1: 322).

Kevésbé meggyőző, sőt zsákutcának bizonyul a magyar közvetítés az *азя́м* ’egyfajta kaftán’ főnév (valószínűleg elvonás az *азя́мский кафтан* ’perzsa kaftán’ jelzős szerkezetből) és az *азя́мский* ’perzsa’ melléknév esetében, mert az ANNA DYBO (2003) által a török *acem* ’perzsa’ és a lengyel *adziamski* ’ua.’ között feltételezett magyar közvetítés, ami hangtanilag ugyan jól jönne, nyilvánvaló félreértésen alapul: a DYBO által idézett régi és nyelvjárási magyar *egyem* ugyanis sosem volt népnév, hanem különböző névmási jelentésekben (’persze’, ’úgymond’, ’izé’) volt használatban és minden bizonnyal belső keletkezésű szó (BALÁZS 1963: 56–58; TESz. 1: 719). Volt ugyan a magyar régiségben ’perzsa’ jelentésben török eredetű szó, de az *acsam ~ acsem* hangalakú volt (KAKUK 1973: 26). A lengyel szó esetében a magyar közvetítés a lengyel szakirodalomban fel sem merült (vö. STACHOWSKI 2014: 7). Maga ANIKIN is arra hajlik, hogy az orosz szónak nem kellett ilyen bonyolult utat bejárnia a magyaron és a lengyelen keresztül, hiszen átvehették a tatár Volga menti misár dialektusának a közvetítésével is, ami szintén kielégítő magyarázattal szolgálhatna az orosz *-z-*re a török *-dž-* helyén (1: 114–115; hasonlóan, vagyis közvetlenül a török nyelvekből: VASMER–TR.[1–2] 1: 64; ÈSRJa. 1: 54).

A HOLLÓS ATTILÁnál nem említett „magyargyanús” orosz szavak között felmerül még a *бакýн* ’kapadohány’; ez az oroszban ukrán eredetű, de ANIKIN szerint lehetséges, hogy az ukrán szó viszont a magyar *bagó* átvétele (2: 107–108). A szerző ismerteti a magyar *bagó* eredetileg GOMBOCZ ZOLTÁNtól és MELICH JÁNOStól (1912: 243, EtSz. 1: 225–226) származó, majd KISS LAJOS (1964: 196) által népszerűsített és több etimológiai szótár által is átvett (MACHEK 1968: 42; TESz. 1: 216) „baglyos” etimológiáját (a *bagoly*-ból szóhasadással), de azt az újabb magyar kutatással összhangban (BENKŐ 1981; HADROVICS 1985: 126; EWUng. 1: 68; ÚESz.) népetimológiának minősíti. Valószínűbb azonban, hogy csak az ukrán nyelvjárási *бáта* származik a magyarból (ESUM. 1: 108), maga az orosz szó forrásaként számba jöhető *бакýн* ellenben nem (ESUM. 1: 121, vö. DZENDZELIVS’KYJ 1960: 141), így az orosz szó eredetének magyar „szála” meglehetősen bizonytalan.

A szerző elutasítja viszont, mégpedig teljes joggal VLADIMIR TOPOROV (1982: 160–161) azon kósza ötletét, hogy a vitatott etimológiájú *бампáк* 'béres, napszámos, cseléd' „régi magyarizmus" lehetne az oroszban és a többes számú magyar *bátrak* szolgálhatott volna forrásául (2: 275–276).

ANIKIN részletesen elemzi a *берды́ш* I '(csata)bárd' eredetére vonatkozó magyarázatokat. Ha a szó a lengyel felől érkezett volna az oroszba, akkor annyiban lenne magyar vonatkozása, hogy a lengyel *berdysz ~ bardysz* 'csatabárd' szót HENRY LEEMING (1976: 6–13) a magyar *bárdos szekerce* szókapcsolat első tagjából eredeztette. A lengyel szónak a magyarból való átvételét később ANDRZEJ BAŃKOWSKI (1: 41) és MAREK STACHOWSKI (2002: 47) is elfogadta. A szótörténet azonban arról tanúskodik, hogy az orosz szó sokkal régebbi, mint a lengyel, sőt a lengyelben eleinte tipikusan orosz fegyvert jelentett, tehát a szó az oroszból került a lengyelbe, s így a magyar láncszem automatikusan kiesik (3: 107–108, vö. ZOLTÁN 1978: 425–426).

Az orosz *бигос* (< lengyel *bigos* < német *Beiguß,* l. DEETERS 1954: 329; RUDNYC'KYJ 1: 130; VWSS 1: 318–319) régi ételnév szócikkében (3: 175–176) ANIKIN utal arra, hogy OREL (1:102) a szó *бúгош* 'ragu' alakváltozatáról is tud, amely szerinte egy szintén a lengyel *bigos*-ra visszamenő magyar *bigos* átvétele lenne. Mivel azonban OREL sem az orosz *бúгош*, sem a magyar *bigos* alakot nem dokumentálja, s az elérhető szótárakban ezek nem szerepelnek, fennáll a gyanúja annak, hogy itt valamiféle fantomszóval állunk szemben, s ORELnek csupán azért kellett egy magyar **bigos*, hogy megmagyarázza az orosz *бúгош* – ha egyáltalán létezik ilyen – szóvégi *š*-ét. Mint lengyel ételnév xenizmusként előfordul a *bigosz* magyar szövegekben lengyel helyesírással *bigos*-nak írva is, de ilyenkor többnyire „ejtsd *bigosz*" kiejtési útmutató kíséri (MNSZ2).

Az orosz *бизýн* I 'ostor, korbács'; 'korbácsütés' a hasonló jelentésű lengyel *bizun ~ bizon* átvétele. Ez utóbbit BRÜCKNER (1927: 28) nyomán magyar eredetűnek tartják a lengyelben, ahol a magyar vagy magyarországi szlovák hajdúk által korbácsol(tat)ás közben állítólag jellemzően kiáltozott *isten bizony* indulatszóból jött volna létre (vö. WOŁOSZ 1: 236). E mellett az első helyen részletesen ismertetett etimológia mellett ANIKIN lengyel alapon belső keletkezést is lehetségesnek tart (3: 180). Érdemes megjegyezni, hogy a szintén szlávon belüli belső keletkezést preferáló VWSS. (1: 325–326) a lengyel szó magyar eredetét arra hivatkozva vetette el, hogy a magyar és a lengyel között nincs bizonyítva a szlovák közvetítés ténye, azonban GREGOR FERENC (2023: 442) a szlovákban is dokumentálta az *ištenbizoň, bizoňišten*-féle indulatszók meglétét, tehát ez a kifogás elesik.

A *вáгаль, вáгиль* '(apró) sügér' szócikkében (5: 312) méltán utasítja el ANIKIN azt a minden alapot nélkülöző felvetést, hogy az orosz nyelvjárási szónak köze lenne a magyar *vágó durbincs* 'Gymnocephalus cernua'*, vágó csík* 'Cobitis taenia' halnevek *vágó* eleméhez (GERD 1970: 135); a *vágó* itt ugyanis nem valami ősi halnév, hanem a *vág* ige származéka és csupán ezeknek az éles tüskével rendelkező halaknak arra a tulajdonságára utal, hogy képesek megszúrni, megvágni a horgász kezét (vö. RÁCZ 1996: 148 *vágó hal* a.)

Tudománytörténeti érdekességű és HOLLÓS ATTILÁnál a tévesnek tartott etimológiák között sem szerepel, hogy az orosz *вая́ть* 'kivés, kivág, szobrot, domborművet stb. készít' igét, illetve annak egyházi szláv előzményét (vö. pl. *ваяние* 'szobor') már az első orosz etimológiai szótár a magyar *váj* igéből származtatta (ŠIMKEVIČ 1: 23), és ezt még ČERNYCH (1: 136) ki is színezte oly módon, hogy a szót még a 10–11. században a pogány magyarok nyelvéből kölcsönözhették a déli szlávok, tőlük aztán az egyházi szláv

révén jutott el az oroszba. Maga ANIKIN ennél valószínűbbnek tartja, hogy a szláv szó a bolgártörökből származik, ahonnan a magyar *váj*-t is átvehettük (6: 143–145; hasonlóan: WOT. 2: 989–992; a *váj* török etimológiáját – más verziók mellett – az ÚESz. is lehetségesnek tartja). Végeredményben tehát FEDOR ŠIMKEVIČ a maga korában (1842) jó helyen tapogatózott: ha a szláv ige nem származik is a magyarból, nagy valószínűséggel mind a magyarnak, mind a szlávnak közös a forrása, mégpedig a török. ŠIMKEVIČ ötletét – más etimológiai verziók között – ismerteti az ÈSRJa. is (3: 29).

Megfontolandó, hogy a régi magyar *dereb* 'kis darab' (1405 k.) nem a sokkal később dokumentált *derebdarab* ~ *diribdarab*-féle ikerszókból vonódott el (ÚESz.), hanem a *darab* forrásául szolgált szláv **drobь* *-e-*fokú **dreb-* változatából származó külön átvétel, amint azt ANIKIN javasolja a *вдреб* 'apróra, miszlikbe (zúz, vág)' határozószó szócikkében (6: 153).

A *вéнтер* I 'halfogó eszköz' szócikkében (6: 248–250) említett régi magyar *veter* (ma nyelvjárási *véter* ~ *vöntör* 'vesszővarsa') szóval kapcsolatban korábban e folyóirat hasábjain keveredtem vitába a végső soron ROT (1967: 31–33) által e kérdésben megvezetett szerzővel (ANIKIN 2014: 193, vö. ZOLTÁN 2023: 413–415), ezért erre itt most nem térek ki.

Az orosz régi *виссóн* 'lenselyem-vászon, gyolcs' szócikkében (7: 243) a magyar *vászon* azért kerül elő, mert azt HADROVICS LÁSZLÓ (1993) ebből a görög eredetű orosz egyházi szláv szóból eredeztette. Ennek a magyarázatnak azonban súlyos hangtani és művelődéstörténeti akadályai vannak (vö. ZOLTÁN 2011: 342). ANIKIN elveti mind a szláv, mind a korábbi (indo-)iráni irányú próbálkozásokat (JOKI 1973: 340, vö. ÚESz.; BÁRCZI 1963: 43; ZIEME 1996: 181–184), utalva RALF-PETER RITTER (2002) cikkére, aki OSWALD SZEMERÉNYI (1987: 540) korábbi, de a magyar és a nemzetközi kutatás által figyelmen kívül hagyott meglátása mellett érvelve a *vászon* forrását nem keleten, hanem nyugaton, a németben (*Wachstuch* 'viaszosan fénylő vászon' < középfelnémet *wachsin duch*) vélte megtalálni. Ennek a 'viaszból való, viaszos, viasz-' jelentésű melléknévnek *wessen, wassen*-féle alakváltozatai is voltak (LEXER 3: 735 *wehsîn, wehsen* a.), amelyek közül a *wassen* típusú, Umlaut nélküli formából a magyar *vászon* SZEMERÉNYI szerint minden nehézség nélkül levezethető. Kár, hogy SZEMERÉNYInek ez az eredetileg már tíz évvel korábban (1977: 135) megjelent felvetése elkerülte mind HADROVICS LÁSZLÓnak, mind a korai német jövevényszavakat részletesen feldolgozó MOLLAY KÁROLYnak (1982), mind pedig modern etimológiai szótáraink alkotóinak a figyelmét, s így nem került be a magyarországi etimológiai diskurzusba. Úgy gondolom, ez a megoldás megfontolásra érdemes és további alapos vizsgálatot igényel.

Még egy magyar vonatkozású, de HOLLÓS ATTILA által nem tárgyalt hapax is önálló szócikket kapott: *виць кыи* (7: 279), ennek jelentését azonban kérdőjellel helyettesíti a szerző, noha KISS LAJOS (1960: 269) általa is hivatkozott cikkében ezt már tisztázta. Az óorosz krónikában az 1250. év eseményei között fordul elő a szó abban az összefüggésben, hogy a magyar király elküldte meghatalmazottját (*vice*-jét, HODINKA 1916: 431) az orosz fejedelemhez. A latin *vice* ily módon magyar közvetítéssel került a krónika szövegébe, ahol orosz képzőt kapott.

A HOLLÓS ATTILÁnál szintén nem szereplő nyelvjárási (egyedül a kazahsztáni Pavlodar környékén 1962-ben lejegyzett) *гамкóм* 'csapatostul, seregestül' határozószót (SRNG. 6: 131) ANIKIN egy önállóan nem dokumentált **гамóк* 'csomó, rakás, tömeg' főnév megkövült eszközhatározó esetének tartja; a feltételezett alapszó szerinte az ukrán nyelvjárási *гомóк* 'földkupac; homokos föld' szóból származik, amely viszont az ukrán-

ban a magyar *homok* átvétele, akárcsak a szlovák *homok* (10: 57–58, vö. ESUM. 1: 559; GREGOR 2023: 416–417). Csak első pillantásra tűnik furcsának ez az észak-kazahsztáni orosz–ukrán nyelvi kontaktus, a pavlodari régióban ugyanis – amint volt alkalmam erről személyesen is meggyőződni – a kazahok mellett jelentős számú orosz és ukrán nyelvű lakosság is él, mégpedig nemcsak a sztálini korszakban oda deportáltak utódai, hanem a hruscsovi időkben a szűzföldek feltörésére hirdetett kampány során önként odatelepült mezőgazdasági népesség is.

A *гéрцог* 'herceg' szócikkében (10: 193–194) a szerző megemlíti a régi orosz (15. század végi) diplomáciai forrásokban magyar kontextusban előforduló *герчегъ*, *херчегъ* alakokat, amelyek a magyar *herceg* átvételei (vö. HOLLÓS 1996: 63).

A szlávban is vitatott eredetű orosz *горáздо* 'ügyes valamiben, alkalmas, képes valamire' szóval kapcsolatban kerül említésre az a MIKLOSICH (1872: 28, vö. SZARVAS 1882: 166) óta többek által is támogatott elképzelés, hogy a magyar *garázda* e szó szláv előzményének lenne az átvétele (11: 226). A szerző CHELIMSKIJ (1990: 77–78) érvelése alapján elfogadja ezt a nézetet. A jelentésbeli különbség áthidalására CHELIMSKIJ tett ugyan kísérletet, de teljesen figyelmen kívül hagyta a magyar régi *grázda* típusú alakváltozatokat, ami miatt ez az etimológia nemcsak szemantikailag erőltetett, de hangtani szempontból is elfogadhatatlan, hiszen egy szláv *gor-* szókezdetből a magyarban nem lehetett *gr-*, csak fordítva (KNIEZSA 1956: 332–335). Újabb etimológiai szótáraink nem is fogadják el ezt a szláv szófejtést és a szót ismeretlen eredetűként tartják számon (vö. ÚESz.), teljesen ignorálva azonban ÚRHEGYI EMILIÁnak (1959) mind a régi *grázd*, mind a nyelvjárási *garázna* alakokat is kielégítően megmagyarázó alternatív szláv etimológiáját (<**grozьnъ* 'fenyegető, rettentő', vö. például az oroszban IV. Iván cár hagyományos Иван *Грозный* '*Rettegett/Rettenetes/Rettentő* Iván' jelzőjét), és ez a 'fenyegetően viselkedő, rettegést keltő' melléknév jelentésében is lényegesen közelebb áll a *garázdá*-hoz, mint az 'ügyes, rátermett' alapjelentésű szláv **gorazdъ*.

A *двенáдцать* 'tizenkettő' (13: 27–29) és a *дéсять* 'tíz' (13: 284–286) szócikkében a magyar csak mint strukturális párhuzam említtetik a szláv **dъva/dъvě na desęte* 'kettő a tízen' típusú szerkezethez, noha itt minden bizonnyal a szláv szerkezet másolása történt a magyarban (KISS 1976: 186–191).

A HOLLÓS ATTILÁnál szintén nem szereplő tájnyelvi *дзы́га* 'csiga (játékszer)' (13: 338) az oroszban ukrán eredetű, az ukrán *дзи́га* etimológiája ugyan ANIKIN szerint nem teljesen világos, de némi távolságtartással („többnyire úgy tartják, hogy …") a magyar *csiga* átvételéről szóló szakirodalmi vélekedéseket ismerteti (MACHEK 1968: 102, vö. RUDNYC'KYJ 2: 98; GREGOR 2023: 236–237). Az ukrán szó magyar eredetéről szóló szakirodalmat az ESUM. (2: 58) is referálja, de valószínűbbnek tartja a szó hangutánzó eredetét.

A szintén tájnyelvi és szintén az ukránból átvett *кабанió́к* 'kapucnis szövetkabát' (20: 107) az ukránban (*кобеня́к* mellett ott a nyelvjárásokban *кепеня́к, ке́пень* is) nyilván a magyar *köpönyeg* közvetítésével származik a törökből (ESUM 2: 476, vö. RUDNYC'KYJ 2: 656; GREGOR 2023: 498–499).

A *казáк* I szócikkben a szerző megemlíti, hogy többek között a magyar *kozák* is az ukrán *козáк* átvétele (20: 174–177), ez azonban ROT (1973: 130) idézett véleménye ellenére korántsem biztos, mivel a szó a magyarban legkorábban lengyel kontextusban fordul elő és lengyel szolgálatban álló kozákokra vonatkozik (ZOLTÁN 2025: 148).

Több magyarországi helynév is magyarázatot kap a szótárban, természetesen elsősorban szláv eredetűek: *Балатон* (2: 127–128, hangsúlyjelölés nélkül[6]), *Будапе́шт* (5: 42). A *Balaton* szláv előzményével kapcsolatban annyit jegyeznék meg, hogy egy hímnemű **blatьnъ (j)ezerъ* 'mocsaras tó' szókapcsolat kiindulópontként való feltevése nagyon valószínűtlen, mivel a 'tó' jelentésben a szlávban közkeletű semleges nemű alakok (óegyházi szláv *jezero,* blg. *езеро,* szerb, horvát, szlovén *jezero,* szlovák *jazero,* ukrán, orosz *озеро* stb.) mellett a nyelvjárásokban elvétve előforduló hímnemű dublettekre (pl. szerb és horvát *jezer* a távoli Dubrovnik környékén, szlovén *jezer,* szlk. *jeźer,* felsőszorb *jězer,* alsószorb *jazer*) a 16. század előttről sehol sincs adatunk (ÈSSJa. 6: 33–34, vö. ZOLTÁN 2015: 40). *Budapest* nevének *Pest* elemét a szerző egy korábbi hagyomány szerint az óbolgár *pešть* 'kemence; barlang' szó 'kemence' jelentésére vezeti vissza, noha az eredetileg a budai oldalra vonatkoztatott elnevezést inkább a szó 'barlang' jelentése motiválta (KNIEZSA 1963: 28–32; DÉNES 2009, vö. ZOLTÁN 2017: 4). Számos további, nem magyarországi helynév az összehasonlító anyagban szerepel: *Аккерма́н* 'Dnyeszterfehérvár' (ma hivatalosan: *Білгород-Дністровський*, Ukrajna) *: Székesfehérvár* (1: 128), *Бе́лгород : Nándorfehérvár* (3: 63), *вы́шгород* 'magaslatra épült vár' (számos orosz és más szláv helynév köznévi eleme) *: Vîsegrád* (9: 218).

Ismertetésünkben a magyar vonatkozású elemekre koncentráltunk, de ezeket sem meríthettük ki. A magyar adatok ott vannak még az oroszba a többi uráli nyelvből kölcsönzött szó, számos vándorszó, harmadik nyelvekből való közös kölcsönzés, az oroszból és a szláv rokonnyelvekből más nyelvekbe átkerült szavak szócikkeiben is. Érdemes a szótárt forgatni a magyar nyelv szláv jövevényszavai iránt érdeklődőknek is, mert előfordul, hogy éppen az oroszban vannak meg máig a magyarba átkerült szláv szavak eredeti formái, pl. a ma tájnyelvi, illetve régies *изга́га* 'gyomorégés' (19: 117–118; a mai normatív *изжо́га* megfelelője), ahol a szerző utal is a magyar *izgágá*-ra, vagy az *и́зморозь* 'dér' (19: 143), amely annak idején MUNKÁCSI BERNÁTnak (1884: 366) adta azt az ötletet, hogy a magyar *zúzmara (< zúzmaráz < uzmaráz)* egy ilyen szóképzési struktúrájú szláv szó átvétele lehet. Ennek részletes bizonyítása az utókorra maradt (JUHÁSZ 2026), és még túl friss ahhoz, hogy ANIKIN figyelembe vehette volna.

Az elmondottak talán meggyőzik az olvasót, hogy a magyar etimológusoknak is érdemes lesz az immár jó hetvenéves VASMER-szótár mellett az „új Vasmer" már megjelent és még ezután megjelenő köteteit is lapozgatni, illetve kutatásaikban figyelembe venni. Kívánom, hogy a szibériai illetőségű – és remélhetőleg szibériai cédrusfenyő edzettségű – tudós szerző sikeresen véghez tudja vinni hatalmas vállalkozását.

Hivatkozott irodalom

ANIKIN 2007. = АНИКИН, АЛЕКСАНДР ЕВГЕНЬЕВИЧ 2007. *Русский этимологический словарь (Проект)*. Российская академия наук, Институт русского языка им. В. В. Виноградова, Москва. (https://etymolog.ruslang.ru/doc/anikin_project.pdf – 2026. 06. 20.)

[6] A név szokásos köznyelvi hangsúlyozása az oroszban *Балато́н,* emellett létezik a magyar hangsúlyt lekövető „tudós" *Ба́латон* változat is. Ez utóbbit tekintik normatívnak az orosz nagylexikon újabb kiadásai (BSÈ.[3] 2: 567; BRÈ. 2: 694; a régebbi kiadásokban nincs hangsúlyjelölés), míg az orosz nyelvű Wikipedia mindkét változatot egyenrangúként kezeli: *Ба́лато́н* (ru.wikipedia.org/wiki/Балатон – 2026. 07. 28.). A tó nevének orosz kiejtése mindkétféle hangsúlyozással meghallgatható itt: https://sinonim.org/f/%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BD (2026.07.21.)

Anikin 2014. = Аникин, Александр Евгеньевич 2014. Проблемы изучения балтизмов в русском языке. *Сибирский филологический журнал* 2014/4: 189–195.

Anikin 2017. = Аникин, Александр Евгеньевич 2017. От диалектного этимологического словаря к «Новому Фасмеру». In: *Труды Отделения историко-филологических наук 2016*. Наука, Москва. 180–190.

Balázs János 1963. Névmás-tanulmányok. In: Pais Dezső – Benkő Loránd szerk., *Szótörténeti és szófejtő tanulmányok*. Nyelvtudományi Értekezések 38. Akadémiai Kiadó, Budapest. 48–58.

Bańkowski, Andrzej 2000. *Etymologiczny słownik języka polskiego* 1 (A–K) – 2 (L–P). PWN, Warszawa.

Bańkowski, Andrzej 2014. *Etymologiczny słownik mowy polskiej* 3/1 (R). Linguard, Częstochowa.

Bárczi Géza 1963. *A magyar nyelv életrajza*. Gondolat, Budapest.

Benkő Loránd 1981. Megjegyzések a *bagó* eredetéhez. *Magyar Nyelv* 77: 203–206.

BER. = Berneker, Erich 1908–1914. *Slavisches etymologisches Wörterbuch* 1/1–10 (A–L), 2/11 (M–morъ). Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, Heidelberg.

BRÈ. = Кравец, Сергей Леонидович отв. ред. 2005–2017. *Большая российская энциклопедия* 1–35. Российская энциклопедия, Москва.

Brückner, Aleksander 1927. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Krakowska Spółka Wydawnicza, Kraków.

BSÈ.[3] = Прохоров, Александр Михайлович гл. ред. 1970–1978. *Большая советская энциклопедия* 1–30. Третье издание. Советская энциклопедия, Москва.

Chelimskij 1990. = Хелимский, Евгений Арнольдович 1990. К вопросу ранних славянских заимствований венгерского языка. In: *Uralo-Indogermanica. Балто-славянские языки и проблема урало-индоевропейских связей. Материалы 3-ей балто-славянской конференции, 18–22 июня 1990 г.* Часть I. Институт славяноведения и балканистики АН СССР. Москва. 76–82.

Cyganenko 1970. = Цыганенко, Галина Павловна 1970. *Этимологический словарь русского языка*. Радянська школа, Киев.

Černych 1993. = Черных, Павел Яковлевич 1993. *Историко-этимологический словарь современного русского языка* 1–2. Москва, Русский язык.

Dal'[2] = Даль, Владиміръ [Ивановичъ]1880–1882. *Толковый словарь живаго великорускаго языка* 1–4. Второе изданіе, исправленное и значительно умноженное по рукописи автора. Изданіе М. О. Вольфа, С.-Петербургъ–Москва.

Deeters, Gerhard 1954 [Ismertetés erről:] Vasmer Max. Russisches etymologisches Wörterbuch. (Indogermanische Bibliothek. II. Reihe: Wörterbücher.) 1.–3. Lieferung (a – volja). Heidelberg, C. Winter, 1950–1951. *Indogermanische Forschungen* 61: 328–330.

Dénes György 2009. *Pest pataka*. *Névtani Értesítő* 31: 105–111.

Dybo 2003. = Дыбо, Анна Владимировна 2003. *Азя́м.* In: *Новое в русской этимологии* 1. Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН, Москва. 33–34.

Dzendzelivs'kyj 1960. = Дзендзелівський, Йосип Олексійович 1960. Назви сільськогосподарських культур у говорах Закарпаття. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 6: 113–143.

ÉKsz.[2] = Pusztai Ferenc szerk. 2003. *Magyar értelmező kéziszótár*. Második, átdolgozott kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.

ÈSRJa. = Шанский, Николай Максимович, [később:] Журавлёв, Анатолий Фёдорович ред. 1963–2014. *Этимологический словарь русского языка* 1/1–11 (A–H). Издательство Московского университета, Москва.

ESUM. = Мельничук, Олександр Савич гол. ред. 1982–2012. *Етимологічний словник української мови* 1–6. Наукова думка, Київ.

ÈSSJa. = Трубачев, Олег Николаевич ред. 1974–. *Этимологический словарь славянских языков: Праславянский лексический фонд* 1–. Наука, Москва.

EtSz. = Gombocz Zoltán – Melich János 1914–1944. *Magyar etymológiai szótár* 1–2. [1–17. füzet, *a–geburnus*]. MTA, Budapest.

EWUng. = Benkő, Loránd Hrsg. 1993–1997. *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen* 1–3. Akadémiai Kiadó, Budapest.

FNESz. = Kiss Lajos 1997. *Földrajzi nevek etimológiai szótára* 1–2. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Gerd 1970. = Герд, Александр Сергеевич 1970. Севернорусские названия рыб и некоторые вопросы этнической истории Русского Севера и Северо-Запада. In: Мещерский, Никита Александрович ред. *Вопросы изучения севернорусских говоров и памятников письменности*. Ленинградский государственный педагогический институт им. А. И. Герцена, Череповец. 132–135.

Gombocz Zoltán – Melich János 1912. Mutatvány a készülő Magyar Etymologiai Szótárból. *Magyar Nyelv* 8: 241–248.

Gorjaev 1892. = Горяевъ, Н[иколай] В[асильевичъ] 1892. *Опытъ сравнительнаго этимологическаго словаря литературнаго русскаго языка*. Типографія Канцеляріи Главноначальствующаго гражданскою частью на Кавказѣ. Тифлисъ. (https://www.prlib.ru/item/355175 – 2026. 06. 27.)

Gorjaev 1896. = Горяевъ, Н[иколай] В[асильевичъ] 1896. *Сравнительный этимологическій словарь русскаго языка*. Типографія канц[еляріи] Главнонач[альствующаго] гр[ажданскою] ч[астью] на Кавказѣ, Тифлисъ. (http://elib.shpl.ru/ru/nodes/65991 – 2026. 06. 27.)

Gregor Ferenc 2023. *A szlovák nyelv magyar elemei*. Kairosz Kiadó, Budapest.

Hadrovics, László 1985. *Ungarische Elemente im Serbokroatischen*. Akadémiai Kiadó, Budapest – Böhlau Verlag, Köln.

Hadrovics, László 1993. Ungarisch *vászon* ”Leinwand” – ein altrussisches Lehnwort. *Anzeiger für Slavische Philologie* 22/1: 61–62.

Hodinka Antal 1916. *Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai*. A M. Tud. Akadémia kiadása, Budapest.

Hollós Attila 1996. *Az orosz szókincs magyar elemei*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai, 206. sz. Kiadja a Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.

Joki, Aulis J[ohannes] 1973. *Uralier und Indogermanen. Die älteren Berührungen zwischen den uralischen und indogermanischen Sprachen*. Suomalaisen-Ugrilaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia – Mémoires de la Société Finno-Ougrienne 151. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.

Juhász Gabriella 2026. *Zúzmaráz ~ zúzmara*. *Magyar Nyelv* 122: 69–86. https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2026.1.69

Kakuk, Suzanne 1973. *Recherches sur l'histoire de la langue osmanlie des XVIe et XVIIe siècles. Les éléments osmanlis de la langue hongroise*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Kiss, Lajos 1960. = Киш, Л[айош] 1960. Заметки по русской исторической лексикологии. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 6: 267–283.

Kiss, Lajos 1964. [Ismertetés erről:] France Bezlaj, Etimološki slovar slovenskega jezika. Poskusni zvezek. Ljubljana 1963. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 10: 195–199.

Kiss Lajos 1966. A keleti szláv nyelvek etimológiai szótárai. In: Országh László szerk. *Szótártani tanulmányok*. Tankönyvkiadó, Budapest. 323–340.

Kiss Lajos 1976. *Szláv tükörszók és tükörjelentések a magyarban.* Nyelvtudományi Értekezések 92. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Kniezsa István 1956. További pillantások „A magyar nyelv szláv jövevényszavai” néhány részébe. In: Bárczi Géza – Benkő Loránd szerk., *Emlékkönyv Pais Dezső hetvenedik születésnapjára*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 329–336.

Kniezsa István 1963. Charakteristik der slawischen Ortsnamen in Ungarn. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 9: 27–44.

KrÈS.[1] = Шанский, Николай Максимович – Иванов, Валерий Васильевич – Шанская, Тамара Васильевна 1961. *Краткий этимологический словарь русского языка. Пособие для учителя*. Государственное учебно-педагогическое издательство Министерства Просвещения РСФСР, Москва.

KrÈS.[2] = Шанский, Николай Максимович – Иванов, Валерий Васильевич – Шанская, Тамара Васильевна 1971. *Краткий этимологический словарь русского языка. Пособие для учителя*. Издание 2-е, исправленное и дополненное. Просвещение, Москва.

Leeming, Henry 1976. *Rola języka polskiego w rozwoju leksyki rosyjskiej do roku 1696: wyrazy pochodzenia łacińskiego i romańskiego*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.

Lexer, Matthias 1872–1878. *Mittelhochdeutsches Handwörterbuch* 1–3. Verlag von S. Hirzel, Leipzig. (https://woerterbuchnetz.de/?sigle=Lexer&lemid=A00001 – 2026. 06. 26.)

Machek, Václav 1968. *Etymologický slovník jazyka českého*. Academia, Praha.

Miklosich, Franz 1872. Die slawischen Elemente im Magyarischen. *Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-Historische Klasse.* 21. Band. Gerold, Wien. 1–74.

MNSZ2 = *Magyar nemzeti szövegtár* (http://clara.nytud.hu/mnsz2-dev/ – 2026.07.09.)

Mollay Károly 1982. *Német–magyar nyelvi érintkezések a XVI. század végéig.* Nyelvészeti Tanulmányok 23. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Molnár, Nándor 1985. *The Calques of Greek Origin in the Most Ancient Old Slavic Gospel Texts*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Munkácsi Bernát 1884. Adalékok a magyar szókincs szláv elemeihez 1–2. *Magyar Nyelvőr* 13: 312–315, 364–366.

Orel, Vladimir 2011. *Russian Etymological Dictionary* 1–4. Theophania Publishing, Calgary.

Preobraženskij 1910–1914, 1949. = Преображенскій А[лександръ Григорьевичъ] 1910–1914, 1949. *Этимологическій словарь русскаго языка* 1–2 (а–сулея). Типографія Г. Лисснера и Д. Совко, Москва; 3 (тѣло–ящур). Издательство Академии наук СССР, Москва–Ленинград.

Rácz János 1996. *A magyar nyelv halnevei*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 205. sz. Kiadja a Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.

Reiff, Ch[arles] Ph[ilippe] 1835–1836. *Dictionnaire russe-français, dans lequel les mots russes sont classés par familles; ou Dictionnaire étymologique de la langue russe*. – Рейфъ, Филиппъ [Ивановичъ]. *Русско-французскій словарь, въ которомъ русскія слова расположены по происхожденію; или Этимологическій лексиконъ русскаго языка* 1–2. Печатано въ Типографіи Н. Греча, на иждивеніи Автора. Санктпетербургъ.

RÈS. = [Anikin] Аникин, Александр Евгеньевич 2007–. *Русский этимологический словарь* 1–. Рукописные памятники Древней Руси, Москва. (Az 1–13. kötet letölthető elektronikus formában: https://etymolog.ruslang.ru/index.php?act=anikin – 2026. 06. 20.)

Ritter, Ralf-Peter 2002. Zur Frage der Herkunft von ung. *vászon* ‘Leinwand’. *Studia Etymologica Cracoviensia* 7: 85–88.

Rot 1967. = Рот, Александр Маврикеевич 1967. К вопросу о древнейших венгерско-восточнославянских языковых контактах. *Slavica* 7: 27–39.

Rot 1973. = Рот, Александр Маврикеевич 1973. *Венгерско-восточнославянские языковые контакты*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Rudnyc'kyj Jaroslav B[ogdan]. 1962–1982. *An Etymological Dictionary of the Ukrainian Language* l (A–Ґ) – 2 (Д–Ь). Ukrainian Free Academy of Sciences – UVAN, Inc., Winnipeg – University of Ottawa Press, Ottawa.

Sławski, Franciszek 1952–1982. *Słownik etymologiczny języka polskiego* 1–5 [A – Łżywy]. Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Kraków.

SRNG. = Филин, Федот Петрович гл. ред. 1965–. *Словарь русских народных говоров* 1–. Наука, Москва–Ленинград.

Stachowski, Marek 2002. Uwagi o wybranych etymologiach węgierskich w języku polskim. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 47: 45–52.

Stachowski, Stanisław 2014. *Słownik historyczno-etymologiczny turcyzmów w języku polskim.* Księgarnia Akademicka, Kraków.

Szarvas Gábor 1882. A magyar nyelvbeli szláv szók. Egybeállította MIKLOSICH FERENCZ. *Magyar Nyelvőr* 11: 68–73, 114–121, 161–169, 219–225, 268–273, 316–321, 359–366, 411–417, 456–459, 511–515, 563–568.

Szemerényi, Oswald 1977. [Ismertetés erről:] Joki 1973. *Ural-Altaische Jahrbücher* 49: 128–135. (Újabb kiadása: Szemerényi 1987: 533–540.)

Szemerényi, Oswald 1987. *Scripta Minora. Selected Essays in Indo-European, Greek, and Latin*. Edited by P. Considine and J. T. Hooker. Volume I: *Indo-European*. Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck, Innsbruck.

Šanskij–Bobrova 1994. = Шанский, Николай Максимович – Боброва, Татьяна Александровна 1994. *Этимологический словарь русского языка*. Прозерпина – ТОО „Школа", Москва.

Šapošnikov 2010. = Шапошников, Александр Константинович 2010. *Этимологический словарь современного русского языка* 1–2. Флинта–Наука, Москва.

Šimkevič 1842. = Шимкевичъ, Ѳедоръ [Спиридоновичъ] 1842. *Корнесловъ русскаго языка, сравненнаго со всѣми главнѣйшими славянскими нарѣчіями и съ двадцатью четырьмя иностранными языками* 1–2. Въ Типографіи Императорской Академіи Наукъ, Санктпетербургъ.

Švedova szerk. 2007. = Шведова, Наталия Юльевна ред. 2007. *Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов (82 000 слов и фразеологических выражений)*. Азбуковник, Москва.

Tamás, Lajos 1966. *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

TESz. = Benkő Loránd főszerk. 1967–1984. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* 1–4. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Toporov 1982. = Топоров, Владимир Николаевич 1982. Др.-греч. βάτραχος и др. (заметка на полях). In: Иванов, Вячеслав Всеволодович отв. ред. *Балто-славянские исследования 1981*. Наука, Москва. 155–162.

UEW. = Rédei, Károly 1986–1991. *Uralisches etymologisches Wörterbuch* 1–3. Akadémiai Kiadó, Budapest.

ÚESz. = Gerstner Károly szerk. 2022. *Új magyar etimológiai szótár – online kiadás*. Nyelvtudományi Kutatóközpont, Budapest. https://uesz.nytud.hu/

Úrhegyi Emilia 1959. Garázda. *Magyar Nyelv* 55: 531–535.

Vasmer, Max 1953–1958. *Russisches etymologisches Wörterbuch* 1–3. Carl Winter Universitätsverlag, Heidelberg.

Vasmer–Tr.[1] = Фасмер, Макс 1964–1973. *Этимологический словарь русского языка* 1–4. Перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева. Прогресс, Москва.

Vasmer–Tr.[2] = Фасмер, Макс 1986–1987. *Этимологический словарь русского языка* 1–4. Перевод с немецкого и дополнения члена-корреспондента АН СССР О. Н. Трубачева. Издание второе, стереотипное. Прогресс, Москва.
VWSS. = Sadnik, Linda – Aitzetmüller, Rudolf 1975. *Vergleichendes Wörterbuch der slavischen Sprachen*. Bd. I. (A/B). Otto Harrassowitz, Wiesbaden.
Wołosz, Robert 1989 [1.] – 1991–1992 [2.] Wyrazy węgierskie w języku polskim. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 35: 215–317, 37: 3–27.
WOT. = Róna-Tas, András – Berta, Árpád 2011. *West Old Turkic. Turkic Loanwords in Hungarian* 1–2. Turcologica 84. Harrassowitz, Wiesbaden.
Zieme, Peter 1996. Gedanken zum Ursprung von ung. *vászon*. *Studia Etymologica Cracoviensia* 1: 181–184.
Zoltán, András 1978. [Ismertetés erről:] Leeming 1976. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 24: 422–426.
Zoltán András 2011. Hadrovics László, az etimológus. *Magyar Nyelv* 107: 340–344.
Zoltán András 2015. Szláv–magyar nyelvi kapcsolatok a 11. században. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 11: 35–44.
Zoltán András 2017. Szláv jövevényszavaink néhány időrendi és nyelvföldrajzi kérdése. *Magyar Nyelv* 113: 1–9. https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2017.1.1
Zoltán András 2023. Szláv–magyar nyelvi kölcsönhatás a honfoglalás előtt. *Magyar Nyelv* 118: 411–419. https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2023.4.411
Zoltán András 2025. Ukrán jövevényszavak a magyarban az Új Magyar Etimológiai Szótár (ÚESz.) tükrében. In: Kocsis Mihály szerk. *Hungaro-Ruthenica X.* Szeged. 147–157.
Žuravlëv 2021. = Журавлёв, Анатолий Фёдорович 2021. Из материалов к 12 выпуску ЭСРЯ МГУ. *Труды Института русского языка им. В. В. Виноградова* 2021/4: 108–117.

Zoltán András
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bencze M. Ildikó, A metonímia megértése
Elméleti, kísérleti és korpuszalapú vizsgálatok a metonímiakutatásban

A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet kiadványai 14.
Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy, 2025. 259 oldal

1. Hosszú és változatos utat járt be a metonímia az antik retorikától a modern tudományos megközelítésekig, és ehhez mérten igen gazdag a vele foglalkozó (főként) nyelvészeti munka is. Monografikus vizsgálata mégis indokolt és ígéretes, hiszen mai napig számos kérdés övezi a jelenséget. Bencze M. Ildikó A metonímia megértése című könyve a legalapvetőbbeket járja körül: mi minősíthető metonímiának és mi alapján, milyen nyelvi és nem nyelvi jellemzői vannak a metonímiának, és milyen szerepe van a beszélői szándéknak a metonímia használatában. Ezekhez a szerző elméleti, kísérleti és korpuszalapú vizsgálatokat is hasznosít.

A könyv alapja a szerző doktori dolgozata, és – amint azt a cím is sejteti – a munka kettős célt tűz ki: egyrészt a metonimikus kifejezések megértésének vizsgálatát, másrészt a metonimikus folyamat működésének megértését. A cím nagy elvárásokat kelthet